

נְשִׂים דַּעְתָּן קָלָה עֲלֵיהֶן דִּלְמָא מִצְעָרֵי לָהּ וּמַגְלִיָּא לָן אֲזֵלוּ טָשׁוּ וְכוּ' - וממה שאמור 'נשים דעתן קלה', משמע שאם אשתו תגלה את מקומו למלכות יהיה זה שלא כדון, שמצד הדין אף אם יצערו אותה יש לה לסבול את הצער ולא לגלות. ומכאן, שאדם מחוייב לסבול צער כדי שלא יהרג חבירו בחינם (מג"א קנו ומחצית השקל בדעתו).

וממה שברחו מחמת הסכנה אע"פ שיש לחוש שהגויים יצערו את הנשים כדי שיגלו את מקומם, יש ללמוד שמותר להציל את עצמו מסכנת נפשות גם אם מתוך כך יגרם צער לחבירו (מג"א ומחצית השקל שם).

אִתְרַחֵשׁ נִיסָא אִיבְרֵי לָהּוּ הָרוּבָא - ואכלו מפירותיו מיד, והפירות לא היו אסורים משום ערלה, שפירות הגדלים בעץ שנוצר בנס, אין בהם איסור ערלה (בה"ל על דרך אמונה מעשר שני י, 1). ועוד יש לפרש, שהמערה היתה הפקר, ופירות אילן הגדל מאיליו במקום הפקר פטורים מערלה (בה"ל שם, לדעת הרמב"ם שם, ה שפירות אילן שעלה מאיליו ברשות הרבים פטורים מערלה, וראה דרך אמונה שם מא, שיש חולקים). ויש שפירשו, שעץ הגדל שלא במקום ישוב פירותיו פטורים מן הערלה, והמערה אינה מקום ישוב (דובב מירשים ג, קס; אמרי דעת [לר"מ שפירא] ח"א עמ' רכט; וראה בה"ל שם).

בְּעֵדֶיךָ צְלוּיֵי לְבָשֵׁי מִיכְסוֹ וּמְצֻלוֹ - 'ומצלו' פירושו שקראו קריאת שמע, אבל אין פירושו שהתפללו, שהרי מי שתורתו אומנותו כרבי שמעון בר יוחאי אינו מפסיק מתלמודו לתפילה (כמבואר בגמ' לעיל (יא, א)) [תוס' שם ד"ה כגון רבי].

ומה שלבשו בגדיהם לא היה כדי שלא יהיה ליבם רואה את הערוה, שהרי כיסו ערותם בחול (רש"י), אלא כמבואר לעיל (י, א) שמשום 'הכון לקראת אלהיך ישראל', יש ללוש בגדים מכובדים (מהרש"א).

כָּל הַיָּבֵא דִּהְיָה כְּחֵי רַבִּי אֶלְעָזָר הָיָה מִסֵּי רַבִּי שְׁמַעוֹן - רבי אלעזר הקפדי על שעסקו בצרכי העולם יותר מרבי שמעון, לפי שלא היה בקיא בצרכי העולם ולא הכיר בהכרח לעסוק בהם, שרבי אלעזר נכנס בילדותו למערה, ובזמן שהיה במערה שכח לגמרי מענייני העולם. אבל רבי שמעון שנכנס למערה בזקנותו, כבר הכיר את צרכי העולם, ולא שכחם בזמן שהיה במערה (חידושי הגר"א). ויש שפירשו, שרבי שמעון תיקן במקום שרבי אלעזר הקפדי, לפי שהזקנים רחמנים יותר מהבחורים שיש בהם ממידת הדין (חידושי אגדות למהר"ל).

חַד כְּנָגְדָא זְכוֹר וְחַד כְּנָגְדָא שְׂמוֹר - ויש שלמד מכאן לדין הדלקת נרות שבת, שצריך להדליק שני נרות, אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור (ראב"ה קצט). ■ להלכה, יש שעושים שתי תפילות, אחת כנגד זכור, ואחת כנגד שמור (שו"ע או"ח רסג, א, וראה שם פריטס נוספים; וראה ביאור הגר"א שם, ג שציון לגמ' כאן).

שְׂמַע רַבִּי פְּנַחֵס בֶּן יֵאִיר חֲתַנְיָה וְכוּ' עֵיילִיהּ לְבִי בְּנִיהּ וְכוּ' - ואף שאסור לרחוץ עם חמיו בבית המרחץ (פסחים נא, א), יש לומר שהאיסור הוא רק אם חמיו פשט בגדיו ומשום הרהור (ראה רש"י שם ד"ה מאביו), ורבי פנחס בן יאיר לא היה חתנו של רבי שמעון בר יוחאי, אלא חותנו [ויש להגיה כן בגמ'], ורק רבי שמעון בר יוחאי פשט בגדיו כמתבאר בגמ' להלן, אבל רבי פנחס בן יאיר לא פשט בגדיו (רא"מ הורב"ן; חשק שלמה).

מְטַבַּע תִּיקָן לָהֶם - שכיון שיהיה להם מטבע משלהם, יקבלו מעמד חשוב בין המלכויות (בן יהוידע).

שְׂאוּקְלִין בְּהַ דְּבָרִים שְׂאִינָן מִתּוֹקֵינָם - וכיון שתחילה הלב חומד המאכל, ואחר כך הפה אוכל, נענש באסורה שמתחילה בבני מעיים שהם אברים פנימיים וגומרת בפה (ע"פ חדש האביב [לבעל הפלא יועץ]).

בְּעוֹן בֵּיטוּל תּוֹרָה שעונשו מיתה, שהפסוק (דברים יא, כא) 'למען ירבו ימיכם' נדרש אף על הפסוק שלפניו (שם, ט) 'ולמדתם אותם את בניכם לדבר בה', ומשמע שאם לא ילמדו, לא ירבו ימיהם (רש"י). ויש שפירשו, שמהכתוב (שם, ל, כ) 'כי הוא חיך ואורך ימך', משמע שאם לא ילמד לא יארכו ימיו (מהרש"א).

וכיון שהיה לו לסדר תחילה את תלמודו בליבו, ואחר כך להוציא הדברים בפיו, נענש באסורה שמתחילה בבני מעיים שהם אברים פנימיים וגומרת בפה (חדש האביב [לבעל הפלא יועץ]).

נְשִׂים יוֹכִיחוּ - ואף שחייבות ללמוד את הדינים השייכים להן (רמ"א י"ד רמ"ו, 1), אם לא למדו דינים אלו אינן נענשות על ביטול תורה, שחייב זה אינו בכלל מצות תלמוד תורה, אלא רק כאמצעי לדעת כיצד לקיים את המצוות שחייבות בהן (פתח עינים).

נְכָרִים יוֹכִיחוּ - ועל ר' אלעזר בר' יוסי שסובר שאסורה באה בעוון לשון הרע, לא קשה מדוע גויים חולים באסורה, משום שאף שלשון הרע אינו בכלל שבע מצוות בני נח, מכל מקום כיון שנצטוו על שפיכות דמים, לכן אסורים לדבר לשון הרע מפני שעלולים לגרום בכך למיתת חבריהם (בן יהוידע, וכע"ז בחדש האביב [לבעל הפלא יועץ]; וראה גם מהרש"א).

שְׂמַבְטְלִין אֶת אֲבֵיהֶן - בכך שצריך להוליכם למקום חמה ולמקום צונן, ולפייסם באגוזים (רש"י). ואע"פ שפחות מכן עשירים אינו נענש בבית דין של מעלה (לקמן פט, ב), זה דוקא בסתם בני אדם שאין דעתם נגמרת עד שיהיו בני עשרים, אבל אם מבין שעושה עבירה נענש גם בפחות מכן (טעמא דקרא [לגר"ח קניבסקי] דברים יא, ט). ועדיין קשה מדוע נענשים על כך, הרי קטנים אינם חייבים במצוות (אילת השחר, והניח בקושיא; וראה שפ"א).

צְדִיקִים נִתְפָּסִים עַל הָדוֹר - שכשיש חטא בדור הקב"ה לוקח את הצדיקים שהם העיקר שדבור ונחשבים ככל הדור (חידושי אגדות למהר"ל). ויש שביאר, שעונשי שמים באים לעורר את האדם לתשובה מחטאיו, ולפעמים הדור במצב ירוד כל כך, עד שאינו מבין שהעונשים באים לעוררו, והעצה האחרונה היא לקחת הצדיק מן העולם, כדי לדעוץ את הדור ולעוררו לתשובה. והצדיק עצמו מוכן להקריב את חייו כדי שיתרבה כבוד שמים בכך שיתעוררו לתשובה במיתתו (מכתב מאליהו ז, 247).

תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן נִתְפָּסִים עַל הָדוֹר - שאף הם עיקר דבור, שהבל פיהם בתלמודם הוא בלא חטא (חידושי אגדות למהר"ל).

פֶּתַח רַבִּי יְהוּדָה וְאָמַר כְּמָה נְאִים מַעֲשִׂיהֶן שֶׁל אֹמְהָ זוּ - ואף שמשום 'לא תחנם' אסור לומר כמה נאה גוי זה (ע"ז כ, א), לא כיוון לשבחם בזה, אלא לומר שכיון שמעשי אומה זו נאים, עדיף להיות תחת ממשלתה, ולא תחת ממשלת אומה אחרת (חידושי הגר"א).

כָּל מַה שֶׁתִּקְנוּ לֹא תִקְנוּ אֶלָּא לְצוּרְךָ עֲצֻמָּן - וגם רבי יהודה מודה שעשו כן לצורך עצמן, שהרי כן ישיב הקב"ה לעתיד לבא למלכות רומי על טענתם שתיקנו הרבה שווקים ומרחצאות, ויאמר להם 'כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם' (ע"ז ב, ב), אלא שמפני ידאת המלכות סתם רבי יהודה את דבריו ואמר כמה נאים מעשיהם, וכוונתו היתה שבאמת עשו מעשים אלו לצורך עצמם (מהרש"א).